

HLÍNA A KAMENÍ

5. medievistické kolokvium Centra pro studium středověku FF UK
21.-22.1.2020

AUTOR PRÍSPEVKU: Mgr. Veronika Pichaničová

Seminář dějin umění

Centrum raně středověkých studií

Filozofická fakulta, Masarykova Univerzita, Brno

NÁZOV PRÍSPEVKU: Od pohanských povier ku kresťanským cnostiam:

Drahé kamene v ranom stredoveku

OSNOVA PRÍSPEVKU:

I. DRAHÉ KAMENE A ANTICKÉ DEDIČSTVO

Antická tradícia textov venujúcich sa drahým kameňom predstavuje kombináciu vedeckého prístupu a dobových povier. V príspevku je prezentovaná dielami ako *De Lapidibus* od Teofrasta z Eresu (371-287 p.n.l)¹, či *Naturalis Historia* od Plínia Staršieho (23-79)².

II. DRAHÉ KAMENE A BIBLIA

S príchodom kresťanstva sa drahé kamene spomínané v Biblii stávajú základom pre stredoveké texty o drahokamoch. Ide najmä o dvanásť kameňov zdobiacich Áronov náprsný štít popísaných v Starom Zákone (Exodus 28:15 - 21), a ich obdoba v podobe dvanástich kameňov, ktoré zdobia Nový Jeruzalem z Jánovho Zjavenia (Zjavenie 21: 9-21). Spojenie antického dedičstva s teologickou rovinou už

¹ Theophrastus, Caley- Richards (transl.), 1956; and Idem, Eichholz (transl.), 1965.

² Pliny the Elder, Rackham et al. (transl.), Knihy IX a X., 1938 – 1962.

predstavuje dielo *De Gemmis* od Epifania zo Salamíny (310-403)³, ktoré nasleduje vedecký prístup, no vyberá si iba spomínaných dvanásť kameňov a pridáva im už alegorické významy. Isidor zo Sevilly (560-636) už priamo napáda pohanské povery spojené s drahými kameňmi vo svojom texte *De Lapidibus at metallis*⁴.

III. DRAHÉ KAMENE A BIBLICKÁ EXEGÉZA

Okrem textov, ktoré sa priamo venujú drahým kameňom je dôležitým zdrojom poznatkov biblická exegéza. I keď Sv. Hieronym (347-420) využíva Epifaniove dielo, vo svojom komentári Ezechiela⁵ navrhuje, že je potrebné nazerať na drahokamy ako celok. Beda Ctihodný (671-735) v komentári Apokalypsy⁶ nasleduje Epifaniove a Hieronymove myšlienky a hlbšie popisuje kamene Nového Jeruzalema. Rôznorodosť kameňov pre neho predstavuje rôznorodosť cností, ktoré tvoria nebeské mesto. Ambrosius Autpertus (cca 730-784) vo svojom komentári Apokalypsy už prirovnáva červený granát k dvojitej prirodzenosti Krista⁷.

IV. DRAHÉ KAMENE A IKONOMACHIA

Ikonoklastická debata ôsmeho storočia, ktorá sa sústreďovala okolo problematiky pohanskej idolatrie a kresťanského uctievania zasiahla aj vzácne materiály ako drahé kamene. Na západe to bol prvýkrát Beda Ctihodný, kto použil biblické diela vytvorené z drahých materiálov ako argument proti Ikonoklazmu⁸. Theodulf z Orleánsu (750/760 – 821), pravdepodobný autor diela *Libri Carolini*, oponuje zle preloženému výsledku Nikájskeho koncilu z roku 787. Zásadne odmieta veneráciu objektov, no na druhej strane pripúšťa ich využitie v kostoloch. Zároveň nasleduje myšlienky Sv. Augustína (354-430) a jeho teóriu „znamení“⁹.

³ Epiphanius, Blake - de Vis (transl.), 1934.

⁴ Isidor of Seville, Lindsay (ed.), 1911, Lib. XVI., VII. *De Viridioribus Gemmis*, 8.

⁵ Jerome, *In Hiezechielem*, IX, xxviii, 11/19, CCSL, LXXXV, p. 389-395.

⁶ Bede, *Expositio Apocalypseos*, CCSL, CXXI A, Cap. XXXVII, p. 531-559.

⁷ Ambrosius Autpertus, *Expositio in Apocalypsin*, II, 2, 17b, CCCM 27, s. 133-134, II. 3-27, Dell'Acqua, 2017, s. 165.

⁸ Bede, *De Templo*, CCCM 119A, 2.19.10, p.212.

⁹ Augustine, *De Doctrina Christiana*, CCSL, XXXII.

V. DRAHÉ KAMENE A VÍZIA SVĚTOSTI

Závěrečné zhrnutie. Drahé kamene sú predstavené ako materiál, ktorý prezentuje ideu svätosti divákovi na rozdiel od jednotlivých alegorických významov jednotlivých kameňov.

BIBLIOGRAFIA

PRIMÁRNA LITERATÚRA

PL – *Patrologiae Cursus Completus / Patrologia Latina*, Migne, J.P. (ed.). Paris: Migne (u.a.), 1844-1864.

CCCM – *Corpus Christianorum Continuatio Medievalis*. Academic Board of Corpus Christianorum Turnhout: Brepols, 1966 - súčasnosť.

CCSL – *Corpus Christianorum Series Latina*. Academic Board of Corpus Christianorum. Turnhout: Brepols, 1953-2003.

Opus Caroli regis contra synodum (Libri Carolini). Freeman, Ann - Meyvaert., Paul (eds.). Monumenta Germaniae Historica, Concilia, Bd. 2, Supplementum I. Hannover, 1998.

Pliny The Elder; *Natural History*. Rackham, H.; Jones, W. H. S. - Eichholz, D. E. (transl.) 10 volumes. Loeb Classical Library. 1938–1962.

Theophrastus; *De Labidibus*, Caley, Earle R. – Richards, John F. C. (transl.), *Theophrastus on Stones*. Columbus, OH, 1956.

Theophrastus; *De Lapidibus*, Eichholz, D.E. (transl.). Oxford: The Clarendon Press, 1965.
Isidor of Sevilla, *Isidori Hispalensis episcopi Etymologiarum sive Originum*. Lindsay, W. M. (ed.). Oxonii : E typographeo Clarendoniano, 1911.

Ambrosius Autpertus, *Expositio in Apocalypsin*, II, 2, 17b, CCCM 27, ed. R. Weber, Turnhout, Brepols, 1975, s. 133-134, II. 3-27.

SEKUNDÁRNA LITERATÚRA

Buettner, Brigitte; “From bones to stones: Reflection on jeweled reliquaries.” In *Reliquiare im Mittelalter*, 5, Berlin: Hamburger Forschungen zur Kunstgeschichte, 2005, s. 43-59.

Chazelle, Celia; “Matter, Spirit, and Image in the *Libri Carolini*.” In *Recherches Augustiniennes XXI*, 1986, s. 163-184.

Dell’Acqua, Francesca; “The Carbunculus (Red Garnet) and the Double Nature of Christ in the Early Medieval West.” In *Journal of Art History*, 86:3, 2017, s. 158-172.

Foletti, Ivan; *Oggetti, reliquie, migranti. La basilica Ambrosiana e il culto dei suoi santi (386-972)*. Viella, 2018.

Kitson, Peter; “Lapidary traditions in Anglo-Saxon England: part I, the background; the Old English Lapidary.” In *Anglo-Saxon England*, vol. 7, Cambridge University Press, 1978, s. 9-60.

Kitson, Peter; “Lapidary traditions in Anglo-Saxon England: part II, Bede's *Explanatio Apocalypsis* and related works.” In *Anglo-Saxon England*, Vol. 12, 1983, s. 73-123.

Meier-Staubach, Christel; *Gemma Spiritualis: Methode und Gebrauch der Edelsteinallegorese vom frühen Christentum bis ins 18. Jahrhundert*. München: Fink, 1977.